

Pomen in zasnova gozdnogospodarskega načrtovanja: presoja in prednostne naloge

The Relevancy and Framework of Forest Management Planning: Evaluation and Priority Tasks

Matija KLOPČIČ¹, Tina SIMONČIČ², Andrej FICKO³, Andrej BONČINA⁴

Izvleček:

Klopčič, M., Simončič, T., Ficko, A., Bončina, A.: Pomen in zasnova gozdnogospodarskega načrtovanja: presoja in prednostne naloge. *Gozdarski vestnik*, 73/2015, št. 4. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 46. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic

Gozdnogospodarsko načrtovanje je ključni del upravljanja gozdov in pomembno orodje za izvajanje gozdne politike. Okvirni družbeni pogoji se spreminjajo hitreje kot gozdni ekosistemi, čemur se mora načrtovanje smiselno prilagajati. V prispevku presojamo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti sedanje zasnove načrtovanja ter argumentiramo prednostne naloge in možnosti dopolnitve nekaterih področij načrtovanja.

Ključne besede: analiza SWOT, gozdnogospodarski načrti, razvoj in nadgradnja načrtovanja

Abstract:

Klopčič, M., Simončič, T., Ficko, A., Bončina, A.: The relevancy and Framework of Forest Managging Planning: Evaluation and Priority Tasks. *Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry)*, 73/2015, vol. 4. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 46. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

Forest management planning is the key part of forest management and an important tool for forest policy implementation. The paper social conditions change faster than forest ecosystems and planning must appropriately adjust to it. In the paper we evaluate strenghts, weaknesses, oportunities and threats of the present planning concept and argue for priority tasks and possibilities for supplementing some fields of planning.

Key words: SWOT analysis, forest management plans, development and upgrade of planning

1 UVOD

Z upravljanjem gozdov zagotavljamo trajnostno gospodarjenje z gozdovi. Pri tem upoštevamo zasebne in javne interese v gozdu, jih usklajujemo in uresničujemo ob hkratnem ohranjanju gozdnih ekosistemov. Gozdnogospodarsko načrtovanje je ključno orodje upravljanja gozdov in uresničevanja koncepta gospodarjenja z gozdovi, kot ga predpisujeta Zakon o gozdovih (1993) z dopolnitvami in Resolucija o nacionalnem gozdnem programu (2007). Gozdnogospodarsko načrtovanje je tudi eden izmed instrumentov gozdne politike; tako so načrti podlaga za usmerjanje javnih sredstev za (so)financiranje ukrepov, sodelovanje gozdarskega sektorja v prostorskem načrtovanju, hkrati pa so tudi instrument za sodelovanje z različno javnostjo. Slovenija je tudi edina evropska dežela, kjer so gozdnogospodarski načrti hkrati upravljavski načrti za območja Natura 2000 (Natura 2000 ..., 2006) in zato pomembno orodje za doseganje ciljev varstva narave v gozdnem prostoru.

Gozdnogospodarski načrti obsegajo odločitve (cilje, usmeritve in ukrepe) o prihodnjem gospodarjenju z gozdovi, ki so pomembne na različnih prostorskih ravneh (sestoj, krajina, regija in država), kar terja hierarhično zasnovano načrtovanje. Načrti so podlaga za ukrepanje v gozdovih in instrument adaptivnega upravljanja gozdov. Njihova izvedljivost je odvisna od relativno hitro spreminjajočih se okvirnih družbenih in ekonomskih razmer (Wiersum in sod., 2005), sprememb v socioekonomskih značilnostih gozdnih posestnikov (Medved in sod., 2010) ter

¹ dr. M. K., Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

² T. S., Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

³ A. F., Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

⁴ prof. dr. A. B. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

zahtev javnosti do gozdov (Führer, 2000). Poračajo se nove zahteve, nove (gozdnogospodarske) težave, predvsem pa novi izzivi za dopolnjevanje večnamenskega gospodarjenja z gozdovi. Vsem omenjenim spremembam se mora gozdnogospodarsko načrtovanje smiselno prilagajati.

V Sloveniji imamo bogato tradicijo gozdnogospodarskega načrtovanja, vendar sta bolj kot sklicevanje na to pomembna stalen napredek in posodabljanje. V letih od sprejetja pravilnikov s področja načrtovanja (Pravilnik o gozdnogospodarskih ..., 1998; Pravilnik o načrtih ..., 2010) smo načrtovalci organizirali številne delavnice s področja upravljanja gozdov, npr. o participaciji, načrtovanju donosov, produkcijski sposobnosti rastišč, načrtovanju večnamenske rabe, a kljub nekaterim opozorilom (npr. Bončina in sod., 2012) večjih sprememb zasnove koncepta gozdnogospodarskega načrtovanja ni bilo. Zato ponovno izpostavljamo poglobitve prednosti in slabosti sedanje zasnove gozdnogospodarskega načrtovanja in predlagamo spremembe.

2 METODE DELA

Z analizo SWOT, t.j. analizo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti (ang. *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats*; Pahl in Richter, 2007), smo želeli prepoznati ključne dejavnike, ki vplivajo na aktualno zasnovo gozdnogospodarskega načrtovanja v Sloveniji.

Analizo je opravilo pet gozdarskih strokovnjakov skupine za urejanje gozdov in biometrijo. Vsak je posamezno presojal prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti trenutne zasnove gozdnogospodarskega načrtovanja v Sloveniji. Posamezne odgovore smo vsebinsko združili po glavnih področjih gozdnogospodarskega načrtovanja. Pri pripravi prednostnih nalog za dopolnitev zasnove načrtovanja smo izhajali iz analize SWOT, dosežanj raziskav raziskovalne skupine (npr. Ficko in sod., 2005; Poljanec in Bončina, 2006; Bončina in sod., 2012; Simončič in Bončina, 2012), tujih (npr. Farcy, 2004; Bachmann, 2005) in domačih raziskav (npr. Kovač, 2004; Kovač in sod., 2012; Grecs in Poljanec, 2014; Japelj in sod., 2014; Kovač, 2014; Matijašič in Poljanec, 2014), upoštevali pa smo tudi izkušnje pri sodelovanju z gozdarsko prakso.

3 REZULTATI

3.1 Presoja sedanje zasnove gozdnogospodarskega načrtovanja

Prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti so navedene v preglednici 1. Navedene so po pomembnosti, upoštevajoč število strokovnjakov, ki je izpostavilo posamezni vidik. Med prednostmi smo izpostavili predvsem tri: celovito obravnavo gozdnega prostora, hierarhično zasnovo gozdnogospodarskega načrtovanja in neprekinjeno izvedbo gozdnih inventur, kar zagotavlja neprekinjenost podatkovnih zbirk za dolgo časovno obdobje (predvsem glede na prakso v tujini).

Poglavitne slabosti so izrazit normativizem ter uniformnost zasnove načrtovanja, zapostavljenost uporabnikov načrtov, lokalne problematike ter neupoštevanje lokalno pogojenih socialnih ter ekonomskih vidikov gospodarjenja z gozdovi. Priložnosti za izboljšanje trenutne zasnove gozdnogospodarskega načrtovanja se kažejo predvsem v vsebinski dopolnitvi načrtov glede na pomen gozdov v lokalnem okolju, izpolnitvi in ažurnosti gozdarskega informacijskega sistema ter večji vlogi sestojne karte. Pri tem se zavedamo nekaterih nevarnosti, ki so se v preteklosti že pokazale pri uvajanju sprememb, predvsem v neodzivnosti gozdne politike in gozdnogospodarskega načrtovanja na spremembe v družbi in nepripravljenosti za izpopolnjevanje in razvoj zasnove načrtovanja, pa tudi v nepremišljenosti sprememb in neustreznem prenosu v prakso. Pri morebitni racionalizaciji načrtovanja je nevarnost v preveliki »poenostavitvi« gozdnogospodarskega načrtovanja, vključno z gozdno inventuro, kar lahko vodi do bistvenega zmanjšanja kakovosti podatkov o gozdovih in gozdnem prostoru, k »načrtovanju iz pisarne« in nenazadnje do zmanjšanja pristojnosti gozdarjev v primerjavi z drugimi dejavnostmi, ki delujejo v prostoru.

3.2 Prednostne naloge

Hierarhična struktura načrtovanja je ustrezna in potrebna

Sedanja zasnova gozdnogospodarskega načrtovanja v Sloveniji se kaže v treh poglobitvenih prostorskih ravneh: gozdnogospodarsko območje, gozdnogospodarska enota, oddelek/odsek. Tudi

Preglednica 1: Prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti gozdnogospodarskega načrtovanja v Sloveniji

Prednosti	Slabosti
<ol style="list-style-type: none"> 1. Celovita obravnava gozdnega prostora 2. Hierarhična zasnova načrtovanja 3. Kontinuirane gozdne inventure in podatkovne zbirke za dolgo časovno obdobje 4. Tradicija, izkušnje 5. Večnamenska zasnova gospodarjenja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapostavljanje lokalne problematike, nezadostno upoštevanje socialnih in ekonomskih vidikov gospodarjenja z gozdovi 2. Pretiran normativizem, zapostavljenost vsebinske strani na račun tehnične 3. Vsebinsko prekrivanje med načrti na različnih ravneh 4. Pomanjkljiv gozdarski informacijski sistem 5. Pomanjkljiva participacija v načrtovalnem procesu 6. Premajhna usmerjenost k uporabnikom 7. Prepočasna odzivnost na spremembe 8. Financiranje 9. Nezadostna konkretnost in utemeljitev ukrepov
Priložnosti	Nevarnosti
<ol style="list-style-type: none"> 1. Vsebinska dopolnitev načrtov 2. Sodoben, interaktiven gozdarski informacijski sistem z javno dostopno spletno aplikacijo 3. Večje pristojnosti nad gozdnim prostorom 4. Sestojna karta kot podlaga za detajlno gozdnogojitveno načrtovanje in izvedbo 5. Večja vloga načrtov pri promociji gozdarstva in pri upravljanju s prostorom 6. Večja izkoriščenost podatkovnih zbirk 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Neodzivnost na spremembe v družbi, nepripravljenost za razvoj 2. Nepremišljene spremembe načrtovanja 3. "Načrtovanje iz pisarne" 4. Poenostavljen gozdnogospodarskega načrtovanja 5. Omejitve na "predpisovanje ukrepov" 6. Zmanjševanje pristojnosti pri upravljanju z gozdnim prostorom

v Evropi izpostavljajo pomen hierarhičnega upravljanja z gozdovi (Sverdrup in Stjernquist, 2002; Subotsch-Lamande in Chauvin, 2002; Farcy, 2004; Bachmann, 2005). V mnogih srednjeevropskih državah (npr. Švica, Nemčija) koncept gozdnogospodarskega načrtovanja sloni na dveh poglavitnih ravneh načrtovanja (Bachmann, 2005; Niedersächsische Landesforstung, 2014): regionalna raven z regionalnim načrtom (nem. *Waldentwicklungsplan*, v nadaljevanju WEP) in izvedbena raven z načrtom za gozdni obrat (nem. *Forstbetriebsplan*). Prostorski okvir regionalnega načrta je precej različen, pogosto je krajinski (t.j. nekaj sto ali tisoč hektarov; npr. WEP Greifensee Ost, 2007). Praviloma ne pripravljajo načrta na nacionalni ravni, izjema je Avstrija (WEP Österreich, 2006). Na regionalni ravni so poudarjeni predvsem javni interesi in strateške vsebine, načrti so nadrejeni načrtom za gozdne obrate. Od začetka uvajanja WEP je opazna težnja k povečevanju prostorskega okvira za strateško

načrtovanje (Bachmann, 2005). Na ravni obratov so v ospredju interesi lastnikov obratov.

Pri nas so gozdnogospodarska območja pomemben prostorski okvir med državo in gozdnogospodarsko enoto. Slednja je premajhna za strateške vsebine upravljanja gozdov, saj zajema le del občin, država pa je prevelik okvir za obravnavanje regionalnih razlik in območne problematike. Med gozdnogospodarskimi območji so velike razlike v naravnih, družbenih in gospodarskih razmerah. Gozdnogospodarski načrt za gozdnogospodarsko območje (v nadaljevanju območni načrt) je ustrezen prostorski in vsebinski okvir za sodelovanje gozdarske službe z drugimi deležniki v prostoru in prostorsko načrtovanje. Območja niso povsem idealen prostorski okvir za regionalno načrtovanje, vendar dosedanje kritike območnih načrtov ne ponujajo bistveno boljših rešitev ali alternativ. Bolj kot prirejanje prostorskih okvirov morebitnim političnim razdelitvam Slovenije na pokrajine je treba spremeniti vsebine načrtovanja

na območni ravni, saj niso skladne z namenom načrtovanja. Prednostna naloga je lahko kvečjemu poenotenje razdelitev na gozdnogospodarska in lovskoupravljavska območja in priprava skupnega načrta za obe področji. Gozdarska služba mora ostati organizirana teritorialno, pretirana centralizacija nikakor ni primerna. Ravno območja ponujajo možnost za afirmacijo gozdarske stroke v lokalnih okoljih in zgledi kažejo, da je to vsaj v nekaterih območjih gozdarjem tudi uspelo.

Načrt gozdnogospodarske enote (v nadaljevanju načrt enote) združuje okvirno (enota, lastništvo, rastiščnogojitveni razredi) in podrobno (sestoj, odseki) načrtovanje. Podobno kot v tujini je enota prostorski okvir ključnega načrta za gospodarjenje z gozdovi. Ključno področje je usmerjanje razvoja gozdnih sestojev, ki je zasnovano na okvirni in podrobni ravni; v tujini slednje imenujejo kar gojitveni načrt (npr. Bachmann, 2005). Pri nas je poleg načrta enote postal gozdnogojitveni načrt obvezen ne glede na lastništvo gozdov, velikost gozdne posesti idr. Čeprav opredeljen kot izvedbeni, se mora pripraviti ne glede na čas izvedbe del, pogosto z enako vsebino kot načrt enote (sestojna karta), delno tudi zaradi organizacijske delitve gozdarske službe na »gojitelje« in »načrtovalce«. To je treba vsebinsko preseči, in sicer z vključitvijo vodje krajevne enote in revirnih gozdarjev v pripravo načrta enote ter z operativnimi načrti (projekti), ki naj bodo omejeni le na izbrana območja gozdov, kot so na primer zasebna gozdna posest, gozd z velikim javnim pomenom ali gozdovi z zahtevnimi gojitvenimi ukrepanji.

Vsebine načrtov je treba posodobiti

V vsebinski zasnovi območnih gozdnogospodarskih načrtov je veliko slabosti. Mnoge analize, prikazi in vsebine iz načrtov območij in enot se podvajajo. Območni gozdnogospodarski načrti so preobsežni in preveč analitični, ukvarjajo se s preveč podrobnimi podatki. Območni načrti naj obsegajo le strateške vsebine; strateške presoje stanja in težav ter strateške usmeritve, predvsem tiste o rabi in razvoju gozdov, prioritetah, konceptih gojenja, vlaganjih, poseku ter temeljnih področjih pri gospodarjenju z gozdovi. V ospredju mora biti reševanje strateških vprašanj in težav,

ki zadevajo javni pomen gozdov, varnost ljudi in infrastrukturo. Večji poudarek je treba nameniti prostorskim vsebinam z ambicijo, da območni načrti postanejo upravljavski načrti za gozdni prostor, kot je to značilno za nekatere druge srednjeevropske dežele. Hkrati je v območnih načrtih treba bolj poudariti sodelovanje z lokalnimi skupnostmi, saj je gozdarstvo lahko pomemben sestavni del razvojne politike območja.

V načrtih enot je treba zmanjšati obseg prikazovanja podatkov stanja in analiz prejšnjega gospodarjenja; oboje je sicer pomemben sestavni del načrtovalnega postopka in gozdarskega informacijskega sistema, z njimi pa nikakor ni treba obremenjevati načrtov enot, saj niso njihova ključna vsebina. Zakonski in podzakonski akti naj predpisujejo zgolj enotne najmanjše vsebinske in postopkovne standarde (vključno z gozdno inventuro), poleg tega naj predlagajo vsebine, ki jih načrt lahko vsebuje, ponudijo nabor temeljnih smernic in ukrepov, dopuščajo različne analize za različne problematike upravljanja in omogočajo vključitev drugih vsebin, ki so načrtovalcu v pomoč pri odločanju. Pri tako zasnovanih predpisih imajo načrtovalci več možnosti za prilagajanje oblike in predvsem vsebine načrta posebnostim območja (BUWAL, 1996, 2003).

Opisano lahko ponazorimo na primeru dveh različnih območij gozdov. Prvi primer so primešni gozdovi z velikim socialnim in ekološkim pomenom. Za usmerjanje rabe gozda so ključne informacije o interesih in zahtevah do gozda, zato pogosto klasično zbiranje podatkov o gozdnih sestojih ni dovolj. Za upravljanje takšnih gozdov je ključen prispevek deležnikov, ki vstopajo s svojimi mnenji, idejami, zahtevami. Odločanje o upravljavskih vprašanjih in rabah gozda mora biti rezultat konstruktivnega sodelovanja gozdarskih strokovnjakov, zainteresirane javnosti, lokalne skupnosti in lastnikov gozdov. V takšnih območjih je načrt pomemben instrument za preprečevanje nesoglasij v gozdnem prostoru. Drugi primer so gozdnata območja večjih zasebnih gozdnih posesti z izrazitim lesnoproizvodnim pomenom. Participacijski postopki z javnostjo so bistveno manj pomembni, ključno je sodelovanje z gozdnimi posestniki, iskanje načinov za krepitev lesnoproizvodnih funkcij gozda oziroma

proizvodnih, ekonomskih in drugih ciljev, ki so razvojno pomembni za dano območje. V takih območjih bi kazalo več načrtovalske pozornosti nameniti izvedbenim načrtom, na primer načrtom za zasebne gozdne posesti.

Pomemben sestavni del načrta enote je sestojna karta, ki pa v trenutni zasnovi načrtovanja bolj ali manj služi le pridobivanju podatkov za izračun sestojnih parametrov ter opredelitev smernic in ukrepov na ravni rastiščnogojitvenih razredov, nima pa prave operativne veljave. Sestojna karta je lahko pomembna podlaga za ukrepanje v gozdovih, in sicer kot »operativni načrt« za izvedbo ukrepov (npr. Poljanec in Bončina, 2006; Grecs in Poljanec, 2014). Revirnemu gozdarju pa tudi lastnikom gozdov omogoča dober pregled nad stanjem sestojev, smernicami in načrtovanimi ukrepi. Tako je revirnemu gozdarju dober pripomoček za odkazilo drevja za posek, lociranje gojitvenih in varstvenih del, svetovanje lastnikom in za pripravo podrobnih operativnih načrtov, če so le-ti potrebni. Za mnoge primere zadostuje sestojna karta, podrobni načrti pa so lahko nujno orodje v javnih gozdovih in v gozdovih večjih gozdnih posestnikov, v gozdovih z izrazito poudarjenim javnim pomenom (npr. primestni gozdovi) ali v gozdovih z veliko intenzivnostjo ukrepanja. Zaradi različne problematike v omenjenih gozdovih pretirana standardizacija teh načrtov ni umestna.

Načrtovanje pomeni začrtanje prihodnjega gospodarjenja

Vsi omenjeni načrti so podlaga za prihodnje gospodarjenje z gozdovi, zato naj bo v njih poudarek na tistih vsebinah, ki opredeljujejo prihodnje gospodarjenje; to so cilji, ukrepi in njihova priprava za izvedbo. V načrtih je bistveno izpostaviti ključno problematiko glede gospodarjenja z gozdovi, predvsem pa postavljene cilje ter načrtovane usmeritve in ukrepe za prihodnje gospodarjenje z gozdovi. Analize stanja sestojev in prejšnjega gospodarjenja so lahko vključene kot priloge ali pa so shranjene kot podpora odločanju v gozdarskem informacijskem sistemu. Sodoben gozdarski informacijski sistem lahko prevzame mnoge vsebine klasičnih gozdnogospodarskih načrtov.

Načrti morajo biti usmerjeni k uporabnikom

Načrtovanje mora biti usmerjeno k uporabnikom; le-ti so raznovrstni in se med območji razlikujejo, kar je argument proti pretiranemu poenotenju načrtov. Uporabniki načrtov so gozdarski strokovnjaki na krajevnih in območnih enotah, lastniki gozdov, različne vladne in nevladne institucije, izvajalci, lokalne skupnosti in podobno.

Gozdarski strokovnjaki so najpogostejši uporabniki načrtov, ki jim služijo kot vir informacij za ustrezno načrtovanje gospodarjenja z gozdovi in morajo biti vzvod za proaktivno delovanje gozdarske službe pri sodelovanju z deležniki. Revirnemu gozdarju mora načrt enote služiti kot pripomoček za sodelovanje z lastniki gozda in kot podlaga za izvedbo ukrepov v gozdu; zato mora biti načrt enote jedrnat in jasen. V veliko pomoč mu je lahko interaktivna sestojna karta (Poljanec in Bončina, 2006; Grecs in Poljanec, 2014), dostopna tudi na spletu, ki bi tudi lastniku gozda nudila glavne informacije o stanju sestojev, smernicah in načrtovanih ukrepih (npr. posek, negovalna dela), in karta območij s poudarjenimi funkcijami gozdov (Simončič in Bončina, 2012).

Obstoječi načrti so pomembno orodje za sodelovanje z lastniki gozdov, vendar njihovo zanimanje za načrte ni veliko, deloma zaradi neujemanja sedanjih prostorskih ravni načrtovanja z ravnmi operativnega odločanja lastnikov pri gospodarjenju z gozdom (posest, parcela) ter zaradi (pre)zapletene vsebine načrtov. Zato je treba iskati načine, kako izboljšati sodelovanje in povečati izvedljivost načrtov. To lahko storimo s spodbujanjem participacije lastnikov v načrtovalnem postopku, vsaj večjih lastnikov, ki sooblikujejo gozdnogospodarske cilje na ravni gozdnogospodarske enote. Dober primer take prakse je Švica (Bachmann, 2005; WEP Kanton Zürich, 2010), kjer k sodelovanju povabijo vse lastnike, ki so z zakonom dolžni izdelovati načrte za gozdno posest (nem. *Betriebsplan*).

Načrti so tudi pomemben instrument za uveljavljanje javnih interesov in sodelovanje z dejavnostmi in razvojnimi aktivnostmi, npr. lesnopredelovalno industrijo in obrtjo, turističnimi dejavnostmi, ki so pomembne za razvoj podeželja ali regije, hkrati pa tudi pomembna podlaga za

rabo gozdnega prostora in tvorno sodelovanje gozdarjev v prostorskem načrtovanju. Priložnost za intenziviranje participacije je po zgledu iz tujine (Bettolini, 2000; BUWAL, 2003; WEP Kanton Zürich, 2010) predvsem v oblikovanju delovnih skupin strokovnjakov, ki bi poleg gozdarjev vključevale tudi predstavnike različnih zainteresiranih interesnih skupin in institucij, ki bi sodelovali pri oblikovanju strateških gozdnogospodarskih ciljev in usmeritev. Takšen pristop je mogoč na ravni območij in enot.

Kdo naj bodo nosilci gozdnogospodarskega načrtovanja?

Gozdnogospodarsko načrtovanje je izrazito interdisciplinarno, zato je potrebno sodelovanje različnih strokovnjakov. Pogosto so proces priprave, sodelovanje in komunikacija med pripravo načrta pomembnejši od izdelka – načrta samega, saj se že med pripravo načrta razrešujejo nesoglasja in oblikujejo skupni cilji ter preverjajo možnosti njihovega uresničevanja. Hkrati se gradi zaupanje v načrtovalni proces in poveča pripravljenost uporabnikov na sklepanje kompromisov pri rabi prostora.

Območni načrti so razvojni načrti območij; koordinirajo naj jih vodje načrtovanja na območnih enotah javne gozdarske službe, sodeluje pa tim strokovnjakov z različnih gozdarskih in drugih področij, ki posegajo v gozdni prostor v regiji (vodarji, biologi, naravovarstveniki, lovci, delavci v turizmu, lokalne skupnosti ipd.). Tak tim se aktivno vključuje v vse faze načrtovalnega procesa, predvsem pa v tiste, kjer mora biti rezultat soglasje različnih interesov znotraj gozdnega prostora (npr. določitev pomena gozdov, opredelitev gozdnogospodarskih ciljev in usmeritev).

Koordinator priprave načrta enote naj bo strokovnjak, ki ima celovit pregled nad upravljanjem gozdov v enoti, kar pomeni, da dobro pozna gozdove, problematiko gospodarjenja, lastnike gozdov, predstavnike interesnih združenj in podobno, hkrati pa je pomembno, da je vpet v izvajanje načrtovanega. To naj bi bil vodja krajevne enote javne gozdarske službe, ki pri pripravi sodeluje s strokovnimi sodelavci s področja gozdnogospodarskega načrtovanja in drugih področij gozdarstva, v pripravo pa so vključeni tudi revirni

gozdarji. Koordinator vodi in vsebinsko usmerja delo, večino terenskih snemanj, obdelav podatkov in podobno pa izvaja usposobljeno osebje odseka za načrtovanje. Revirni gozdarji so vključeni v del gozdne inventure, predvsem pa sodelujejo pri določanju ciljev, usmeritev in načrtovanih ukrepov. Glede na pomen gozdov se v pripravo vključujejo deležniki. Delovni in usklajevalni sestanki, na katerih se predstavijo in usklajujejo različna mnenja in rešujejo težave, naj postanejo pomembnejši sestavni del priprave načrtov.

Gozdna politika mora biti stabilna in daljnovidna

Gozdnogospodarsko načrtovanje je pomemben instrument gozdne politike, saj so načrti eden izmed vzvodov za njeno uresničevanje. V desetletjih po drugi svetovni vojni je bilo gospodarjenje z gozdovi upravičeno usmerjeno k postopni akumulaciji lesnih zalog sestojev v Sloveniji; še bolj izrazita akumulacija lesnih zalog je bila opredeljena s Programom razvoja gozdov (1996), ki je določil relativno ekstenzivno rabo gozdov (predvideni posek ≈60 % volumenskega prirastka sestojev), kar je bilo glede na razvojne značilnosti gozdnih sestojev v Sloveniji (Poljanec, 2008) neupravičeno. Gozdnogospodarski načrti so izvajali sprejeto politiko. Primer opozarja na pomen premišljene, dolgoročno naravnane razvojne politike gozdarstva v Sloveniji. Opazna so prevelika nihanja v razvojnih usmeritvah, npr. od velikega poudarjanja varstva narave in hkratnega zapostavljanja ekonomskega pomena gozdarstva v devetdesetih letih (Program razvoja gozdov, 1996) do izrazitega poudarjanja neizkoriščenosti poseka v zadnjih letih ob zapostavljanju nekaterih drugih dejavnikov gospodarjenja z gozdovi, kot so vlaganja v gozdove, spodbujanje porabe lesa na domačem trgu z izrazitejšimi kampanjami zelenih gradenj javnih stavb ali krčenje javne gozdarske službe.

Potreben je sodobnejši gozdarski informacijski sistem

Vsako upravljanje je informacijski proces; sodoben informacijski sistem je v času »velikih podatkov« (angl. *big data era*) zaradi velikih prostorskih razsežnosti, dolgih proizvodnih ciklov in večna-

menskega gospodarjenja za upravljanje gozdov še posebno pomemben. Za opredelitev ciljev in usmeritev, spremljavo učinkovitosti gospodarjenja in razvoja gozdov je nujen sodoben gozdarski informacijski sistem, ki združuje podatke, zbrane v okviru gozdnih inventur in drugih upravljaljskih faz. Sedanji gozdarski informacijski sistem kaže na samoniklost mnogih rešitev, ki so v desetletjih razvoja sistema nastale, ko se je pojavila potreba po sodobnejših orodjih za obdelavo in hranjenje podatkov, upravljanje znanja pa je bilo v ozadju (Ficko in sod., 2013).

Pri oblikovanju in nadgradnji sistema in še posebno pri zajemanju podatkov je treba izkoristiti možnosti sodobnih tehnologij. Z aplikacijami za pametne telefone in tablične računalnike (npr. MOTI, Rosset in sod., 2014: www.moti.ch), ki omogočajo relativno enostavno izmero sestojnih parametrov, hkrati pa omogočajo sprotno pripravo podatkovne zbirke neposredno po meritvi, sta mogoča digitalen zajem podatkov na terenu in takojšnja povezava s strežnikom. Mobilnost in interoperabilnost omogočata prihranek časa, hkrati pa je kakovost podatkov boljša, saj je možnost napak manjša. Podobne metodološke rešitve velja razvijati tudi v okviru naše gozdne inventure (npr. pri snemanju na stalnih vzorčnih ploskvah, digitalni izdelavi sestojne karte z opisovanjem sestojev) in za sodelovanje z lastniki gozda (npr. hitre ocene sestojnih parametrov). Prav tako je pomembna večja interaktivnost in vključenost uporabnikov. S preprosto aplikacijo za »iskanje zakladov« (ang. *geocaching*) je mogoče pridobiti mnenje deležnikov o ustreznosti gospodarjenja za zagotavljanje določene funkcije (npr. rekreacijske, estetske; Kangas in sod., 2015). Finski lastniki gozdov lahko na primer do podatkov o svoji posesti dostopajo preko enotnega e-portala, kjer lahko oddajo naročilo za pripravo načrta za gozdno posest, se pozanimajo o izvajalcih del ter poiščejo najustreznejšega ali pa zgolj s klikom omogočijo, da izbrani ponudniki storitev dostopajo do podatkov o možnem poseku ipd. (Finnish Forest Centre, 2015: <http://www.metsakeskus.fi/metsaanfi-e-services>).

Ker vse večji del podatkov, zbranih z javnimi sredstvi, postaja javno dostopen tudi v praksi (EC, 2007), kot npr. obveznost shranjevanja izvornih

podatkov za znanstvene objave v prosto dostopnih podatkovnih skladiščih, bo pri posodobitvi gozdarskega informacijskega sistema pomembna naloga tudi natančna opredelitev dostopnosti. Za najširšo javnost je pomembna zlasti dostopnost informacij o gozdnih sestojih in pomenu gozdov.

Pri zbiranju in shranjevanju podatkov in metapodatkov so zelo pomembni kontinuiteta podatkovnih zbirk (njihove oblike in vsebine) ter protokoli. Gozdarske podatkovne zbirke so v primerjavi s tujino mnogokrat nadpovprečne, a prav zaradi nesistematčnosti pri shranjevanju je izgubljenih mnogo izvornih podatkov z začetkov gospodarjenja. Neprekinjenost zbiranja in shranjevanja podatkov je pomembna z upravljaljskega in znanstveno-raziskovalnega vidika.

Nujno je dopolnjevati in posodabljati zasnovano načrtovanje

Možnosti za vsebinsko dopolnjevanje zasnove upravljanja je veliko; od takšnih velja omeniti dopolnjevanje modelov odločanja v zasnovi gozdnogospodarskega načrtovanja (Ficko in sod., 2013), vključevanje načrta za zasebno gozdno posest v zasnovano načrtovanje (Ficko in sod., 2005), dopolnitve koncepta valorizacije funkcij gozda (Simončič in Bončina, 2012), ekonomsko vrednotenje funkcij in storitev gozdov (Japelj in sod., 2014; Japelj, 2015) in podobno.

Sedanji koncept določanja funkcij gozda, ki je značilen tudi za večino drugih srednjeevropskih dežel, je prinesel številne prednosti za večnamensko gospodarjenje z gozdovi. Hkrati pa so se z nabranimi izkušnjami pokazale tudi konceptualne in tehnične pomanjkljivosti (npr. Bončina in sod., 2014), zato je treba koncept prevetriti in dopolniti. Možne izboljšave se kažejo v poenostavitvi klasifikacije funkcij in rangiranju njihovega pomena, prikazih funkcij, diferenciaciji ovrednotene površine, dopoljenih kriterijih določanja, večji vpetosti funkcij gozda v gozdnogospodarsko načrtovanje in izboljšanju operativnega ukrepanja za pospeševanje zelenih funkcij gozda.

V sedanji zasnovi načrtovanja praviloma ne poteka na prostorski ravni, kjer dejansko nastajajo odločitve o ravnanju z gozdom, t.j. na ravni gozdne posesti. Trenutno lastnik gozda nima instrumenta, s katerim bi si lahko pomagal pri

strateškem upravljanju posesti, jo dolgoročno razvijal in tako prispeval k uspešnejšemu doseganju strateških ciljev upravljanja z gozdovi na regionalni in nacionalni ravni. To bi lahko rešili s smiselno vpeljavo načrtov za zasebno gozdno posest. V tujini, predvsem v Skandinaviji, je ideja sodobnih načrtov za zasebno gozdno posest že uspešno razvita (Leskinen in sod., 2009; Tikkanen in sod., 2010; Eyvindson in sod., 2011), v Sloveniji pa je ta ideja še razmeroma mlada (Bončina, 2003; Papler-Lampe in sod., 2004; Ficko in sod., 2005). Po osamosvojitvi je bilo narejenih le okrog trideset načrtov za zasebno gozdno posest, največ kot diplomske naloge (npr. Hvala, 2010), deloma pa kot rezultat dela javne gozdarske službe (npr. Čadež, 2004). V letu 2008 je bil narejen računalniški program za pripravo načrta za gozdno posest (FORPLAN, 2008), na podlagi katerega lahko lastnik gozda za desetletno obdobje izračuna ekonomsko upravičenost različnih ukrepov. Lastnikov, ki imajo v lasti >1ha gozda, je v Sloveniji številčno gledano 41,6 %, njihove posesti pa zavzemajo kar 91 % površine zasebne gozdne posesti (Medved in sod., 2010). S tega vidika so ti lastniki gozdov največja skupina potencialnih uporabnikov načrtov za gospodarjenje z gozdovi, kar bi morali v večji meri upoštevati pri zasnovi načrtovanja.

4 ZAKLJUČEK: PREMIŠLJENO, A POGUMNO UVAJANJE SPREMENB IN NOVOSTI

Posodobitve gozdnogospodarskega načrtovanja so nujne – zaradi razvoja področja in navsezadnje tudi privlačnosti načrtovalskega dela. V prispevku smo opozorili na prednostne naloge. Predlagamo, da pri posodabljanju gozdnogospodarskega načrtovanja sledimo naslednjim vodilom: 1) v spreminjanje in posodabljanje zasnove načrtovanja je treba vključevati vse uporabnike gozdnogospodarskega načrtovanja; 2) pri tem je treba v večji meri kot doslej izkoristiti izkušnje načrtovalcev, tako da bo dopolnitev potekala tudi »od spodaj navzgor«; 3) spodbujati je treba razvojno in projektno delo, Zavod za gozdove Slovenije ima izjemen kadrovski potencial, ki ga je mogoče bolje izkoristiti;

4) razmere terjajo veliko več konstruktivnega sodelovanja med različnimi institucijami, ki se ukvarjajo z gozdnogospodarskim načrtovanjem, kot doslej, ko so bila pogosto v ospredju nesoglasja in kritike, ki so praviloma prihajale iz okolij, ki so gozdarski praksi odmaknjena; 5) vse spremembe je treba najprej preveriti na testnih območjih, pri tem razvijati projektno delo, preverjene spremembe pa je potem mogoče uporabiti na ravni celotne države.

Nujen pogoj za posodabljanje gozdnogospodarskega načrtovanja je stabilno in zadostno financiranje javne gozdarske službe, ki skrbi za načrtovanje in upravljanje gozdov. Prav vprašanje zadostnega financiranja smo ocenili kot eno izmed nevarnosti za razvoj gozdnogospodarskega načrtovanja, saj je temeljni pogoj za uresničitev vseh omenjenih predlogov. Upamo, da se tudi politika ob priznavanju vse večjega pomena gozdov, njihovi intenzivnejši rabi ter vedno večjih zahtevah in tveganjih pri gospodarjenju z gozdovi tega zaveda.

5 LITERATURA

- Bachmann, P., 2005. Forstliche Planung I/III. Skript für die Lehrveranstaltungen "Gründzüge der Planung", "Forstliche Betriebsplanung" und "Waldentwicklungsplanung". Zürich, Professur Forsteinrichtung und Waldwachstum ETH Zürich: 346 str.
- Bettellini, D., Cantiani, M. G., Mariotta, S., 2000. Experiences in participatory planning in designated areas: the Bavona Valley in Switzerland. *Forestry*, 73, 2: 187–198.
- Bončina, A., 2003. Nekatere aktualne naloge v razvoju urejanja gozdov v Sloveniji. V: Območni gozdnogospodarski načrti in razvojne perspektive slovenskega gozdarstva. XXI. Gozdarski študijski dnevi. Zbornik referatov. Bončina, A. (ur.). Ljubljana, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 275–270.
- Bončina, A., 2009. Urejanje gozdov - upravljanje gozdnih ekosistemov. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 359 str.
- Bončina, A., Diaci, J., Jerina, K., Krč, J., 2012. Zasnova gozdarskega načrtovanja. *Gozdarski vestnik*, 70, 10: 456–461.
- BUWAL, 1996. Fallbeispiele zur überbetrieblichen forstlichen Planung. Bern, Bundesamt für Umwelt, Wald und Landschaft: 77 str.
- BUWAL, 2003. Forstliche Planung und Raumplanung.

- Standortbestimmung und Entwicklungstendenzen. Bern, Bundesamt für Umwelt, Wald und Landschaft: 19 str.
- Čadež, P., 2004. Načrt za Gogalovo gozdno posest. Bled, Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Bled.
- EC 2007. Directive 2007/2/EC of the European Parliament and of the Council of 14 March 2007 establishing an Infrastructure for Spatial Information in the European Community (INSPIRE), 2007.
- Farcy, C., 2004. Forest Planning in Europe: State of the Art, International Debate and Emerging Tools. V: Towards the Sustainable Use of Europe's Forests – Forest Ecosystem and Landscape Research: Scientific Challenges and Opportunities. EFI Proceedings No.49. Andersson in sod. (ur.). Joensuu, European Forest Institute: 11–20.
- Eyvindson, K., Kurttila, M., Hujala, T., Salminen, O., 2011. An Internet-Supported Planning Approach for Joint Ownership Forest Holdings. *Small-Scale Forestry*, 10: 1–17.
- Ficko, A., Poljanec, A., Bončina, A., 2005. Presoja možnosti vključitve načrta za zasebno gozdno posest v zasnovano gozdarskega načrtovanja. V: Prihodnost gospodarjenja z zasebnimi gozdovi v Sloveniji. Winkler I. (ur.). *Strokovna in znanstvena dela*, 123: 119–135.
- Ficko, A., Trobiš, T., Poljanec, A., 2013. Supporting knowledge management with the Forest information system of the Slovenia Forest Service. V: Implementation of DSS into the forestry practice : reviewed conference proceedings. Tuček, J. (ur.). Technical University, Zvolen: 111–122.
- Finnish Forest Centre, 2015. URL: <http://www.metsakeskus.fi/metsaanfi-e-services>, 6. 3. 2015.
- FORPLAN, 2008. Načrt gozdne posesti z informacijsko podporo-FORPLAN. Lepoglava, Varaždinska županija: 59 str.
- Führer, E., 2000. Forest functions, ecosystem stability and management. *Forest Ecology and Management*, 132: 29–38.
- Grecs, Z., Poljanec A., 2014. Opis sestojev in gozdnogojitveno načrtovanje: stanje in pogled v prihodnje. V: Načrtovanje v gozdarstvu – nujno orodje za usmerjanje razvoja in rabe gozdov. Povzetki posveta. Ljubljana, Zveza gozdarskih društev Slovenije: 13–15.
- Hvala, H., 2010. Načrt za gozdno posest Kuštrin. Diplomsko delo. Ljubljana, samozaložba: 65 str.
- Japelj, A., 2015. Ekonomsko vrednotenje ekosistemskih storitev gozda in njegova vloga pri oblikovanju politike rabe gozdnih virov. URL: <http://www.planbz slovenijo.si/upload/mreza/anze-japelj-ekonomsko-vrednotenje-gozda.pdf>, 9. 3. 2015.
- Japelj, A., Mavsar, R., Kovač, M., Hodges, D. G., 2014. Economic value of the recreation role of a selected urban forest in Slovenia's capital: new information supporting. V: Sustaining forests, sustaining people: the role of research: abstracts. Parrotta, J.A. (ur.). Commonwealth Forestry Association: 122.
- Kangas, A., Rasinmäki, J., Eyvindson, K., 2015. A Mobile Phone Application for the Collection of Opinion Data for Forest Planning Purposes. *Environmental Management*, doi 10.1007/s00267-014-0438-0.
- Kovač, M., 2004. Velikoprostorsko strateško načrtovanje za trajnostni razvoj gozdov: 4. del. *Gozdarski vestnik*, 62, 4: 201–210.
- Kovač, M., 2014. Analiza slovenskega koncepta načrtovanja. V: Načrtovanje v gozdarstvu – nujno orodje za usmerjanje razvoja in rabe gozdov. Povzetki posveta. Ljubljana, Zveza gozdarskih društev Slovenije: 5–6.
- Kovač, M., in sod., 2012. Izboljšanje informacijske učinkovitosti gozdnogospodarskega načrtovanja in gozdarskega informacijskega sistema: zaključno poročilo o rezultatih cilnega raziskovalnega projekta V4-1070. Cobiss-ID: 3511718.
- Leskinen ,P., Hujala, T., Tikkanen, J., Kainulainen, T., Kangas, A., Kurttila, M., Pykäläinen J., Leskinen L. 2009. Adaptive Decision Analysis in Forest Management Planning. *Forest Science*, 55: 95–108.
- Matijašič, D., Poljanec, A., 2014. Gozdnogospodarsko načrtovanje: kritična ocena stanja. V: Načrtovanje v gozdarstvu – nujno orodje za usmerjanje razvoja in rabe gozdov. Povzetki posveta. Ljubljana, Zveza gozdarskih društev Slovenije: 3–5.
- Medved, M., Matijašič, D., Pisek, R., 2010. Private property conditions of Slovenian forests: preliminary results from 2010. V: IUFRO conference proceedings «Small-Scale Forestry in a changing worlds: opportunities and challenges and the role of extension and technology transfer»: 457–472.
- Natura 2000..., 2006. Multifunctional Forest Management in Natura 2000 sites. Contributions from International workshop held at Kočevje, Mašun, Slovenija in October 2006. SFI, SFS: 45 str.
- Niedersächsische Landesforstung, 2014. <http://www.landesforsten.de/Niedersaechsisches-Forstplanungsamt.168.0.html>, 10. 2. 2015.
- Pahl, N., Richter, A., 2007. SWOT Analysis - idea, methodology and a practical approach. Norderstedt, Grin Verlag.
- Poljanec A. 2008. Strukturne spremembe gozdnih sestojev v Sloveniji v obdobju 1970–2005. Doktorska disertacija. Ljubljana, samozaložba: 126 str.
- Poljanec, A., Bončina, A., 2006. Obravnavanje gozdnih sestojev v gozdarskem načrtovanju na primeru gozdnih območij Bohinj in Pohorje. *Zbornik gozdarstva in lesarstva*, 79: 53–66.

- Program razvoja gozdov. 1996. Ur. l. RS, št. 14/96.
- Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih. 1998. Ur. l. RS, št. 5/1998.
- Pravilnik o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo. 2010. Ur. l. RS, št. 91/2010.
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu. 2007. Ur. l. RS, št. 111/07.
- Rosset, C. in sod., 2014. MOTI aplikacija. URL: www.moti.ch, 10. 2. 2015.
- Simončič, T., Bončina, A., 2012. Koncept prednostnih območij pri načrtovanju večnamenskega gospodarjenja z gozdovi. *Gozdarski vestnik*, 70, 10: 415–428.
- Sverdrup, H., Stjernquist, I., 2002. *Developing principles and models for sustainable forestry in Sweden*. Dordrecht, Kluwer Academic Publishers: 496 str.
- Subotsch-Lamande, N., Chauvin, C., 2002. *L'aménagement forestier en Europe et en Amérique du Nord. Nouveaux concepts et techniques, nouvelles réponses*. *Ingénieries*: 21–28.
- Tikkanen, J., Hokajärvi, R., Hujala, T., 2010. *Development Phases of Forest Planning on Non-Industrial Private Lands in Finland: Perspective of Planners' Work*. *Small-Scale Forestry*, 9: 331–347.
- WEP Österreich 2006. *Richtlinie über Inhalt und Ausgestaltung - Fassung 2006*. Wien, Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft.
- WEP Greifensee Ost 2007. *Waldentwicklungsplan Greifensee Ost. Gemeinden: Greifensee, Mönchaltorf, Seegraben, Uster, Schwerzenbach (nur Breitenstudenhholz)*. Zürich, Amt für Landschaft und Natur des Kantons Zürich: 65 str.
- WEP Kanton Zürich, 2010. *Waldentwicklungsplan Kanton Zürich, 2010*. Amt für Landschaft und Natur des Kantons Zürich, Abteilung Wald: 60 str.
- Wiersum, K., Elands, B., Hoogstra, M., 2005. *Small-scale forest ownership across Europe: Characteristics and future potential*. *Small-Scale Forestry*, 4: 1–19.
- Zakon o gozdovih. 1993. Ur. l. RS št. 30–1299/1993.